

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 393

Problemy rozwoju regionalnego i lokalnego

Redaktorzy naukowi
Małgorzata Markowska
Dariusz Głuszczyk
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Magdalena Kot
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-511-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Andrzej Prusek: Terytorialny aspekt rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej a polityka spójności.....	11
Alla Melnyk, Viktoriia Adamyk: Ubóstwo w regionach Ukrainy: przyczyny i skutki	19
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl, Andrzej Sokółowski, Marek Sobolewski: Klasyfikacja dynamiczna regionów Unii Europejskiej szczebla NUTS 2 z uwagi na wrażliwość na kryzys ekonomiczny (obszar: zmiany w gospodarce).....	32
Krzysztof Malik, Karina Bedrunka: Efektywność strategiczna i alokacyjna polityki rozwoju regionu.....	45
Małgorzata Markowska: Ocena wrażliwości na kryzys gospodarstw domowych w unijnych regionach – analiza przestrzenno-czasowa	53
Anna Malina, Dorota Mierzwa: Wpływ globalnego kryzysu na procesy konwergencji gospodarczej krajów Europy Środkowo-Wschodniej.....	67
Małgorzata Golińska-Pieszyńska: Praktyki innowacyjne we współczesnej organizacji – uwarunkowania i tendencje.....	75
Beata Bal-Domańska: Propozycja poszerzonej miary bezrobocia	83
Waldemar A. Gorzým-Wilkowski: Województwo lubelskie – granica w polityce intraregionalnej a granice polityki intraregionalnej.....	93
Jakub Hadyński: Regionalny kontekst strategii Europa 2020 w Unii Europejskiej.....	102
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Innowacyjność przedsiębiorstw turystycznych jako czynnik rozwoju regionu turystycznego.....	111
Maja Kiba-Janiak, Tomasz Kołakowski: Dynamika i kierunki rozwoju inwestycji firm japońskich w województwie dolnośląskim	120
Iwona Maria Ładysz: Bezpieczeństwo ekonomiczne województwa dolnośląskiego a możliwości jego długookresowego rozwoju.....	133
Marek Obrębalski: Kontrakt terytorialny jako instrument wsparcia rozwoju regionalnego	142
Dorota Rynio: Strategiczne programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego integrujących się regionów w Polsce	154
Aleksandra Zygmunt: Poziom nakładów na B+R w Polsce na tle pozostałych państw Unii Europejskiej.....	163

Roman Sobczak: Ocena zależności między zasobami ludzkimi dla nauki i techniki a poziomem PKB <i>per capita</i> państw Unii Europejskiej.....	172
Justyna Zygmunt: Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie województwa opolskiego.....	184
Joanna Augustyniak: Rola i znaczenie państwowych wyższych szkół zawodowych w procesie rozwoju regionu.....	193
Tomasz Madras: Niedobór infrastruktury transportu lotniczego jako bariera rozwoju gospodarczego regionów.....	202

Summaries

Andrzej Prusek: Territorial aspect of regional development in the European Union vs. cohesion policy.....	11
Alla Melnyk, Viktoriia Adamyk: Poverty in the regions of Ukraine: causes and consequences.....	19
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl, Andrzej Sokolowski, Marek Sobolewski: Dynamic classification of the EU NUTS 2 regions in terms of vulnerability to economic crisis (area: changes in economy).....	32
Krzysztof Malik, Karina Bedrunka: Strategic and allocation efficiency of regional development policy.....	45
Małgorzata Markowska: The assesment of vulnerability to economic crisis in EU regions households – spatio-temporal analysis.....	53
Anna Malina, Dorota Mierzwa: The impact of the global crisis on the processes of economic convergence in the countries of Central and Eastern Europe (CEE).....	67
Małgorzata Golińska-Pieszyńska: Innovative practices in a contemporary organization – opportunities and tendencies.....	75
Beata Bal-Domańska: The proposal of extended unemployment measure....	83
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Lublin Voivodeship – the border in intra-regional policy vs. limits of the intraregional policy.....	93
Jakub Hadyński: Regional dimension of the Europe 2020 strategy in the European Union.....	102
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Innovation of tourist enterprises as an incentive for tourist region development.....	111
Maja Kiba-Janiak, Tomasz Kolakowski: Investments of Japanese companies in the Lower Silesian Voivodeship – dynamics and directions of development.....	120
Iwona Maria Ładysz: Economic security of the Lower Silesian Voivodeship and capabilities of its long-term development.....	133
Marek Obrebalski: Territorial contract as an instrument of supporting of regional development.....	142

Dorota Rynio: Socio-economic development strategic programming of integrating regions in Poland	154
Aleksandra Zygmunt: The R&D expenditure level in Poland in comparison with other European Union countries	163
Roman Sobczak: The assessment of dependence between human resources in science and technology and GDP <i>per capita</i> level of the European Union countries.....	172
Justyna Zygmunt: Entrepreneurship as a factor of regional development on the example of Opolskie Voivodeship	184
Joanna Augustyniak: The role and importance of professional higher education in the development process of the region	193
Tomasz Madras: Deficiency of air transport infrastructure as a barrier to regional economic development	202

Alla Melnyk

Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny, Ukraina

Viktoriiia Adamyk

Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”, Ukraina

e-mail: kafedradimy@ukr.net

UBÓSTWO W REGIONACH UKRAINY: PRZYCZYNY I SKUTKI

POVERTY IN THE REGIONS OF UKRAINE: CAUSES AND CONSEQUENCES

DOI: 10.15611/pn.2015.393.02

Streszczenie: Artykuł poświęcony jest problematyce ubóstwa w poszczególnych regionach Ukrainy. W jego wstępnej części określono pojęcia ogólnego i względnego ubóstwa, a także jego kryteria i wskaźniki pomiaru. Analizę empiryczną przeprowadzono w oparciu o dane ukraińskiej statystyki publicznej. Wskazano także przyczyny utrwalania się zjawiska ubóstwa, takie jak braki w zakresie zasobów naturalnych, braki kapitałowe, istnienie nieformalnych sektorów gospodarki, wysoki poziom bezrobocia, oligarchizacja gospodarki, niska jakość systemów edukacji, kryzys gospodarczy lat 2008-2009 i operacje wojskowe. Przedstawiono również konsekwencje ubóstwa, wśród których znalazły się: paternalizm społeczeństwa, migracje zarobkowe, tworzenie się zmarginalizowanych grup społecznych o skłonnościach separatystycznych, nierównowaga procesów rozwoju i wreszcie ukształtowanie się „zamkniętego kręgu ubóstwa”.

Słowa kluczowe: Ukraina, ubóstwo, polityka regionalna, polityka społeczna, zakłęty krąg ubóstwa, dynamika ubóstwa.

Summary: The problem of poverty in the regions of Ukraine is raised. The methodological framework of research is substantiated. In this context, the notions of general and relative poverty are examined; the criteria and indicators of poverty are defined. The study is based on the following: absolute poverty threshold, average and minimum wages, income per capita, savings rate, consumption by region, level of informal incomes in the informal sector, access to credit, share of expenditures on food consumption, quality of food, education and professional training, life expectancy, level of sanitary living conditions of an individual, subjective living wage, level of property stratification of the population, economic security of different social groups, access of an individual to the main opportunities in the regions. Taking into account the statistical database of Ukraine, the empirical analysis of poverty in the regions of Ukraine in statics and dynamics is conducted. The reasons for the poverty conservation in the regions are revealed: the inability of an individual to maintain minimum standards of

living, lack of natural resources in some regions, lack of capital, informal sectors in economy, high unemployment rates in some regions, oligarchization of economy, deterioration of education and training, economic crisis of 2008-2009, and its consequences, reduced opportunities for investment in human capital, decrease of life expectancy, IMF demands that cause clotting of consumer demand, increase in tariffs for services, difference in levels of economic growth in the region, growth of public debt, lack of effectiveness of international aid instruments, lack of effectiveness of the institutional arrangements, military operations in Ukraine. The consequences of poverty in the regions are determined: preservation of paternalist moods of the population especially in the eastern regions of Ukraine, high level of labor migration, strengthening of internal migration from the periphery to the centers of economic growth, the formation of marginalized groups inclined to separatism, violations of sustainable development, formation of "the accursed circle of poverty" for many regions of Ukraine and for individual households. The ways to eliminate related threats are outlined.

Keywords: Ukraine, poverty, regional policy, social policy, breaking cycle of poverty, dynamics of poverty.

1. Wstęp

Zrównoważony rozwój regionów w dużym stopniu zależy od zdolności do przezwyciężania ubóstwa. Poziom ubóstwa wskazuje, jak są realizowane Milenijne Cele Rozwoju na lata 2001-2015, Strategia zrównoważonego rozwoju UE (2001), strategię krajowe zrównoważonego rozwoju opracowane w niektórych krajach oraz strategię zrównoważonego rozwoju poszczególnych regionów.

Kryzys społeczny i polityczny, który miał miejsce na Ukrainie pod koniec 2013 i na początku 2014 r., zagroził stabilności systemu społeczno-gospodarczego zarówno w skali krajowej, jak i regionalnej. Ubóstwo w tym kontekście jest jedną z przyczyn występowania zaburzeń w społeczeństwie. Zaostrzenie sprzeczności w ukraińskim społeczeństwie, pogłębienie dysproporcji regionalnych, a także pojawienie się nowych trendów w migracji zasobów ludzkich, nowych procesów geopolitycznych oraz obecne realia Ukrainy i świata wymagają uwzględnienia pełnego zakresu czynników określających poziom ubóstwa w regionach Ukrainy w celu opracowania metodologicznych i instytucjonalnych rozwiązań umożliwiających eliminację lub ograniczenie ich wpływu na jakość życia i dobrobyt jednostek i społeczeństwa jako całości, łagodzenie przyczyn ubóstwa w niektórych regionach.

Problem ubóstwa w skali światowej i krajowej został zbadany przez takich naukowców ukraińskich i zagranicznych, jak: N. Beardsall, J. Wolfensohnem, S. Jeffrey, N. Komar, W. Melnyk, E. Libanowa, W. Opałko, J. Rawls, H. Leibenstein, R. Nurkse i inni.

Mimo że wyniki badań środowiska naukowego, prowadzonych nad globalnym i krajowym ubóstwem, są niewątpliwie istotne, nadal pozostają niedostatecznie zbadane aspekty jego regionalnych przejawów. Celem badania jest zatem uzasadnienie ram metodologicznych, przedstawienie propozycji metodyki badania poziomu ubó-

stwa w regionach i dokonanie na tej podstawie oceny empirycznej, określenie przyczyn ubóstwa w niektórych z nich oraz zidentyfikowanie skutków rozwoju gospodarczego i społecznego regionów i ich transformacji instytucjonalnej.

2. Ramy metodologiczne i badania empiryczne problemu ubóstwa w regionie

Większość podejść do problemu ubóstwa, przyczyn jego wystąpienia i mechanizmów zmniejszenia opartych jest na modelach makroekonomicznych, dotyczących wzrostu gospodarczego, w szczególności na modelu R. Solowa, teorii wzrostu endogenego i egzogenego. Różne podejścia metodologiczne w ocenie przyczyn ubóstwa zostały zawarte w „zaklętym kręgu ubóstwa” H. Leibensteina [Leibenstein 1957, s. 48, 51], R. Nurksego [Nurkse 1955, s. 5], w „zaklętym kręgu ubóstwa” kraju (jednostki) [Subbotina 2000, s. 32-34], teorii „podwójnej gospodarki” A. Lewisa [Адамик, Комар (ред.) 2011].

W praktyce światowej rządy poszczególnych państw do oceny ubóstwa jednostki, a instytucje międzynarodowe do określenia miary ubóstwa w skali globalnej, stosują jako główne kryterium poziom dochodu na jednego mieszkańca, który można zmierzyć na szczeblu regionalnym. Zazwyczaj do pomiaru liczby ludzi ubogich w państwie i do oceny ubóstwa jednostki używają wskaźników absolutnej i względnej granicy ubóstwa (co jest przyjęte w badaniach regionalnych) i PKB na jednego mieszkańca (na poziomie regionalnym wymaga wykorzystania produktu regionalnego brutto na jednego mieszkańca).

Absolutne granice ubóstwa oblicza się według wartości minimalnej koszyka konsumenta, wystarczającej do utrzymania aktywnej kondycji fizycznej, reprodukcji siły roboczej, normalnego rozwoju osobowości i do zaspokojenia jego potrzeb [Адамик, Комар (ред.) 2011, s. 9]. Niezgodność między dochodami a minimalnym koszykiem konsumentów wskazuje na obecność w tym kraju (regionie) skrajnego ubóstwa. Ubóstwo względne jest określone odpowiednio do ogólnie przyjętych standardów życia w danej społeczności (kraju, regionie) w pewnym czasie (od 50% do 70%) jako średni dochód globalny (kosztów) w przeliczeniu na osobę dorosłą, przy czym brane są pod uwagę nie tylko dochody (stopa życiowa), lecz także ich podział (stopień rozwarstwienia własności) i stopień zaspokojenia niektórych potrzeb [Адамик, Комар (ред.) 2011, s. 11].

Zgodnie z metodą kompleksowej oceny biedy [Методика 2002, № 401/6688] wraz ze wskaźnikami absolutnego i względnego ubóstwa do kompleksowej oceny ubóstwa wykorzystywane są także takie wskaźniki, jak kosztowa i dochodowa głębokość ubóstwa, poziom ubóstwa według rodzajów gospodarstw domowych i różnych grup społeczno-demograficznych, głębokość ubóstwa według typu gospodarstw domowych i grup społeczno-ekonomicznych.

Ukraina nie ma statystyki dotyczącej parametrów systemu absolutnego i względnego ubóstwa. Pewną bazę informacji stanowią publiczne badania gospodarstw domowych.

Obliczenia wskaźników absolutnego, względnego ubóstwa i głębokości ubóstwa, przeprowadzane przez Instytut Demografii i Badań Społecznych imienia M. Ptuchiego NAN Ukrainy, wykazały wyraźny wzrost absolutnego i względnego ubóstwa (tab. 1). Poziom ubóstwa zdefiniowany przez wielkość minimum egzystencji wzrósł w okresie od 2010 do 2012 (według kryterium absolutnego) o 199 UAH.

Tabela 1. Wskaźniki ubóstwa i rozwarstwienia wśród ludności biednej w latach 2010-2012

Wskaźniki ubóstwa	Według kryterium względnego			Według kryterium absolutnego (według kosztów)			Według kryterium absolutnego (według dochodów)		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Granica ubóstwa (UAH na jedną osobę na miesiąc)	944	1062	1125	843	914	1042	843	914	1042
Poziom ubóstwa (%)	24,1	21,3	25,5	16,8	14,6	19,6	8,8	7,8	9,1
Poziom nędzy wśród ludzi biednych (%)	46,6	43,8	44,0	–	–	–	–	–	–
Głębokość ubóstwa (%)	20,9	20,5	20,5	19,1	18,2	19,7	18,7	16,0	18,5
Całkowite równoważne koszty (dochody) ludzi biednych (UAH na jedną osobę na miesiąc)	746,5	843,9	894,3	681,8	747,9	836,9	685,3	768,3	850,1
Średni deficyt dochodów ludzi biednych (UAH na jedną osobę na miesiąc)	197,5	218,1	230,7	161,2	166,1	205,1	157,7	146,3	192,5
Łączny deficyt przychodów ludzi biednych (mln UAH na jedną osobę na miesiąc)	2108,0	2338,0	2578,6	1199,7	1065,2	1760,2	612,5	503,0	767,5
Kwintylowy współczynnik rozwarstwienia ludzi biednych (%)	41,1	40,3	41,5	39,1	38,2	40,3	39,4	36,4	41,2

Źródło: [Комплексна оцінка 2010-2012].

Odpowiednio do kryterium absolutnego dla porównań międzynarodowych¹ poziom ubóstwa w latach 2010-2012 zmniejszył się z 2,5% do 2,3%, czyli poniżej indykatora docelowego 2013 r., założonego w zadaniu Milenijnych Celów Rozwoju do 2015 r. Tak więc według danych z 2012 r. były podstawy spodziewać się, iż wyeliminowanie skrajnego ubóstwa do 2015 r., określonego przez to kryterium, było zupełnie możliwe.

W 2012 r. 44% ludzi biednych znajdowało się w stanie skrajnego ubóstwa, czyli ich całkowite równoważne koszty kształtowały się poniżej 900 UAH na jedną osobę na miesiąc. Współczynnik głębokości ubóstwa według kryterium względnego wynosił 20,5%, a według kryterium absolutnego (na podstawie poziomu egzystencji) – 19,7% – przy zastosowaniu kosztów zmiennych, 18,5% – określony za pomocą dochodu.

¹ Uwaga. Dla państw Europy Środkowej i Wschodniej szacuje się na poziomie 5 dolarów USA na osobę dziennie, przeliczone według parytetu siły nabywczej.

Współczynnik rozwarstwienia biednych według kryterium względnego wynosił 41,5%, a według kryterium absolutnego (na podstawie poziomu egzystencji) – 40,3% i 41,2%, w zależności od wyboru między kosztami a dochodami.

Niezależnie więc od wybranego kryterium i znaczenia wartościowego progu wskaźniki rozwarstwienia pozostawały stosunkowo stałe.

Tabela 2. Poziom ubóstwa w latach 2010-2012 w regionach Ukrainy (%)

Wskaźniki ubóstwa	Według kryterium względnego			Według kryterium absolutnego (według kosztów)			Według kryterium absolutnego (według dochodów)		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
AR Krym	25,4	23,5	25,9	19,2	14,5	20,5	13,7	10,4	11,8
Winnicki	26,2	20,3	23,6	20,7	11,8	15,5	10,0	9,2	6,9
Wołyński	37,4	28,4	35,3	24,0	13,5	25,8	10,5	10,7	8,0
Dniepropietrowski	27,9	29,0	28,1	20,2	20,1	22,9	6,1	6,6	6,8
Doniecki	19,5	21,1	19,9	13,4	12,2	13,6	6,5	5,4	3,5
Żytmierski	40,8	37,4	32,9	32,6	30,1	27,4	14,4	11,4	17,1
Zakarpacki	25,7	30,8	24,6	18,0	18,5	19,4	15,4	11,3	12,9
Zaporoski	18,1	13,8	13,0	12,2	6,0	10,3	8,8	4,9	7,9
Iwanofrankowski	21,8	25,2	33,8	9,4	12,6	24,9	8,9	9,1	12,9
Kijowski (bez m. Kijowa)	18,2	22,7	25,9	13,2	11,1	20,3	5,5	3,2	7,7
Kirowogradzki	39,6	36,7	35,9	31,5	20,9	28,8	13,3	8,1	11,4
Ługański	20,0	29,4	21,7	15,0	16,9	17,0	5,3	5,8	9,3
Lwowski	29,1	35,7	29,5	22,1	22,6	21,7	10,9	12,0	10,4
Mikołajowski	18,7	14,3	14,2	7,0	9,3	9,0	6,5	5,6	6,6
Odeski	25,9	29,7	33,9	20,5	20,1	27,6	9,8	10,1	10,7
Połtawski	26,0	19,7	29,9	17,0	8,7	27,6	8,6	5,1	9,9
Rówieński	33,7	40,0	46,7	25,4	23,8	38,0	11,5	11,9	12,5
Sumski	24,0	23,2	35,4	16,3	13,9	26,6	8,7	6,2	7,5
Tarnopolski	37,3	39,8	44,9	31,3	25,7	38,5	16,1	11,8	20,2
Charkowski	19,1	15,3	17,1	10,7	5,6	12,4	3,0	4,9	6,6
Chersoński	36,8	21,0	22,7	27,8	11,9	17,3	21,7	9,8	15,8
Chmielnicki	28,8	40,8	32,4	20,8	25,7	24,8	13,9	18,4	15,3
Czerkaski	14,1	14,5	22,5	8,5	10,1	14,9	8,6	6,0	9,0
Czerniowiecki	25,8	23,8	31,4	11,1	13,2	25,6	9,2	9,5	15,7
Czernihowski	19,7	22,2	22,1	11,0	15,5	16,8	4,9	9,8	6,1
m. Kijów	10,0	5,1	7,8	5,5	2,7	3,9	2,7	2,6	2,8
Ukraina	24,1	24,3	25,5	16,8	14,6	19,6	8,8	7,8	9,1

Źródło: [Комплексна оцінка 2010-2012].

Analiza przeprowadzona według wskaźników absolutnego i względnego ubóstwa w ujęciu regionów w 2012 r. wskazuje na (tab. 2):

- bardzo wysoki poziom ubóstwa, określony przez względne kryterium w 2012 r., w obwodzie rówieńskim (46,7% – 1,8 razy wyższe niż średnia wartość dla Ukrainy), w obwodach tarnopolskim (44,9%), kirowogradzkim (35,9%), sumskim (35,4%) i wołyńskim (35,3%);
- znacznie wyższy od średniego krajowego poziom ubóstwa w obwodach: odeskim (33,9%), iwanofrankowskim (33,8%), żytomierskim (32,9%) i chmielnickim (32,4%);
- najniższy poziom ubóstwa w m. Kijowie (7,8% – 3,3 razy niższe od średniego krajowego);
- stosunkowo niski poziom ubóstwa w obwodach zaporoskim (13,0%), mikołajowskim (14,2%), charkowskim (17,1%) i donieckim (19,9%).

Biorąc pod uwagę wskaźnik głębokości ubóstwa, do regionów o krytycznej sytuacji należy zaliczyć obwody: rówieński, tarnopolski, kirowogradzki, połtawski, odeski i chmielnicki, w korzystnej sytuacji znajdują się – m. Kijów, obwody: winnicki, doniecki, zaporoski, charkowski, chersoński.

Rozpatrzenie problemów w ujęciu dynamicznym wskazuje, że w 2012 r. wzrost ubóstwa względnego (zarówno w odniesieniu do stopy, jak i głębokości ubóstwa) miał miejsce w 15 regionach (zwłaszcza w obwodach: wołyńskim, iwanofrankowskim, kijowskim, odeskim, sumskim, tarnopolskim, czerkaskim, czerniowieckim). Spadek wskaźnika ubóstwa względnego został osiągnięty w obwodach: zakarpaczkim, żytomierskim, lwowskim, ługańskim, chmielnickim. Trwa nadal proces pogłębiającego zróżnicowania regionalnego w odniesieniu do ubóstwa względnego.

Bez względu na wybrane kryterium, wyższe poziomy od średniej wartości krajowej wystąpiły w obwodach: żytomierskim, iwanofrankowskim, kirowogradzkim, lwowskim, odeskim, połtawskim, rówieńskim, tarnopolskim, chmielnickim, a wartość głębokości ubóstwa – w obwodach: odeskim, połtawskim, tarnopolskim i chmielnickim.

Powyższa analiza daje pewne wyobrażenie o poziomie ubóstwa w regionach, jednak nie pozwala zdiagnozować czynników, które kształtują ten poziom, a następnie określić przyczyn ich wzrostu czy utrzymywania się.

Charakterystyczne jest to, iż kształtowanie poziomów absolutnego i względnego ubóstwa w gospodarce Ukrainy w ogóle oraz w okresie badawczym zachodzi w szczególności na tle: a) dywersyfikacji źródeł dochodów mieszkańców i ich zmiany – w regionach, gdzie taka dywersyfikacja jest większa niż zdolność państwa rozwiązania problemu ubóstwa; b) naruszenia stosunku między wzrostem wynagrodzeń i świadczeń społecznych i innych źródeł, transferów bieżących – ogólnie rzecz biorąc, w latach 2008, 2009, 2012 częstotliwość występowania wzrostu świadczeń społecznych i transferów identyfikuje Ukrainę jako kraj biedny; w regionach negatywnie wpływa to na zatrudnienie, powodując migrację zarobkową [Державна служба]; c) przewyższania w latach 2002-2012 wskaźników cen dla służby zdrowia, edukacji,

Tabela 3. Głębokość ubóstwa w latach 2010-2012 według regionów Ukrainy (%)

Wskaźniki ubóstwa	Według kryterium względnego			Według kryterium absolutnego (według kosztów)			Według kryterium absolutnego (według dochodów)		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
AR Krym	22,4	21,8	16,9	19,7	20,8	13,8	19,7	19,1	11,4
Winnicki	22,9	18,5	15,9	19,0	13,7	16,8	24,9	10,7	17,0
Wołyński	17,0	15,8	18,7	15,2	12,9	18,3	18,1	11,1	17,6
Dniepropietrowski	22,4	22,4	22,6	20,5	17,5	21,2	14,2	12,2	16,5
Doniecki	19,4	20,1	17,3	17,3	18,8	17,6	15,5	10,4	19,1
Zytomierski	25,7	29,9	21,1	22,6	24,8	18,9	23,9	24,8	21,5
Zakarpacki	18,9	20,9	24,5	14,6	17,3	24,5	11,2	19,1	18,3
Zaporoski	20,7	16,9	18,9	19,7	17,6	16,7	18,8	17,0	18,7
Iwanofrankowski	15,5	13,5	20,0	23,3	8,1	20,2	15,2	6,5	20,5
Kijowski (bez m. Kijowa)	20,1	17,3	19,2	16,1	14,7	17,9	16,6	22,0	10,3
Kirowogradzki	26,3	22,9	22,9	23,8	23,2	21,6	18,0	13,4	13,4
Ługański	20,4	19,2	20,4	16,3	16,1	19,5	19,2	19,6	19,4
Lwowski	21,9	20,4	20,2	18,1	16,5	20,4	19,3	20,6	16,3
Mikołajowski	12,6	17,8	18,1	16,7	11,4	20,5	18,8	15,2	22,4
Odeski	23,1	22,0	23,3	19,4	18,5	22,0	23,0	11,4	19,7
Połtawski	19,3	19,1	29,0	18,0	22,0	25,7	18,7	23,2	37,6
Rówieński	24,4	19,2	23,0	22,6	16,6	21,5	11,7	9,8	10,3
Sumski	17,8	21,9	20,5	14,9	20,5	19,8	15,0	22,8	17,6
Tarnopolski	23,8	22,7	23,2	18,8	20,2	20,5	31,8	22,5	21,0
Charkowski	14,8	15,8	16,8	13,3	21,2	15,5	9,7	16,4	18,9
Chersoński	25,4	16,1	17,1	23,7	9,9	14,8	20,8	16,2	15,8
Chmielnicki	25,2	23,3	23,2	25,2	23,0	23,6	20,1	24,2	24,7
Czerkaski	23,8	25,7	20,8	27,6	23,1	22,9	13,9	8,6	17,9
Czerniowiecki	13,4	17,8	18,1	14,3	15,0	15,1	17,4	14,1	18,8
Czernihowski	16,4	22,9	19,8	16,3	18,5	19,0	22,0	14,2	15,8
m. Kijów	15,8	20,2	11,2	14,8	19,2	12,0	17,7	4,0	17,0
Ukraina	20,9	20,5	20,5	19,1	18,2	19,7	18,7	16,0	18,5

Źródło: [Комплексна оцінка 2010-2012].

kultury, mieszkalnictwa i usług komunalnych, ogólnych wskaźników cen konsumpcyjnych towarów i usług, co spowodowało pewne przesunięcie składnika żywności z budżetów gospodarstw domowych konsumentów, wzrost „opóźnionego popytu”. Ponieważ wiele taryf odpłatności za usługi komunalne zostało zatwierdzonych na szczeblu lokalnym, wpływ tego czynnika był różny w różnych regionach.

Wymienione zasady, zarówno teoretyczne i metodologiczne, jak i empiryczna ocena ubóstwa wskazują na potrzebę zastosowania odpowiedniego zakresu wskaźników do diagnozowania poziomu i granicy ubóstwa w regionach oraz zidentyfikowania czynników je określających.

W różnych państwach oprócz poziomu dochodu na mieszkańca stosuje się takie kryteria oceny ubóstwa gospodarstw domowych, jak poziom konsumpcji, poziom edukacji i szkolenia zawodowego, oczekiwana długość życia, warunki bezpieczeństwa i higieny życia, poziom rozwarstwienia własności.

W związku z tym, biorąc pod uwagę możliwość zastosowania bazy statystycznej do badań regionalnych, za podstawę do dalszych i bardziej dogłębnych badań naukowych mogą służyć następujące dodatkowe wskaźniki: poziom średniej i minimalnej płacy; poziom dochodu na mieszkańca; poziom oszczędności; poziom i struktura konsumpcji w regionach; poziom nieformalnych dochodów w sektorach nieformalnych; możliwość dostępu do kredytów; udział wydatków na konsumpcję produktów spożywczych; poziom edukacji i kształcenia zawodowego; oczekiwana długość życia; poziom sanitarno-higienicznych warunków życia jednostki; subiektywne minimum egzystencji; poziom rozwarstwienia własności ludzi; wsparcie gospodarcze różnych grup społecznych; dostęp do zasobów regionów.

Empiryczne oceny dokonane w oparciu o te wskaźniki wskazują, że:

- Płaca minimalna za godzinę, będąca wskaźnikiem kosztów pracy i wyznacznikiem poziomu życia, zgodnie ze standardami ONZ powinna wynosić co najmniej 3 dolary za godzinę. Na Ukrainie w 2013 r. wynosiła 7,23 UAH (0,9 USD) [www.buhooblik]. Faktycznie w 2012 r. płaca minimalna wynosiła 1104,42 UAH [Державна служба], co równa się 36,5% średniej płacy (3026 UAH). Innymi słowy, Ukraina zbliżyła się do dolnego progu zalecanego przez międzynarodowe wytyczne. Jednak średnia płaca nominalna znacznie różni się w zależności od regionu. Przy średniej miesięcznej płacy nominalnej w 2012 r., wynoszącej przeciętnie na Ukrainie 3026 UAH, w m. Kijowie wynosiła 4607 UAH, w obwodach: donieckim – 3496 UAH, dniepropietrowskim – 3138 UAH (najwyższe wartości) oraz 2185 UAH w obwodzie tarnopolskim, 2269 UAH w obwodzie chersońskim i 2308 UAH w obwodzie Czernihowskim (najniższy poziom) [Региони 2013].
- Główna część świadczeń socjalnych skupiła się w obwodach: donieckim (12,1%), dniepropietrowskim (7,7%) i m. Kijowie (7,3%) [Региони 2013]. W zakresie kosztów i oszczędności liderami są: m. Kijów (13,1%), obwody: doniecki (10,7%) i dniepropietrowski (8,1%) [Региони 2013].

Ważnym czynnikiem, a więc wskaźnikiem ubóstwa, jest dostęp do opieki zdrowotnej, usług społecznych, edukacji, zakładów handlowych, mieszkań. Analiza według indyktorów, dokonana w odniesieniu do gęstości obiektów odpowiedniej infrastruktury społecznej, wykazała, że:

- Gęstość szpitali (dostęp do opieki zdrowotnej), przy średniej na Ukrainie (0,47), w regionach waha się od 2,45 (m. Kijów) do 0,32 (obwód winnicki). Do grupy

- o wysokiej gęstości włączone są obwody czerniowiecki (0,72), doniecki (0,63), iwanofrankowski (0,61), ługański (0,59), a niskiej – obwód żytomierski (0,35).
- Gęstość ośrodków terytorialnych usług socjalnych dla emerytów i rencistów, osób samotnych i niepełnosprawnych (dostęp do usług społecznych), przy średnim wskaźniku na Ukrainie 0,15, najwyższa jest w obwodach: donieckim (0,19), winnickim, dnipropropietrowskim, czerkaskim, chmielnickim (0,17), zakarpackim i kijowskim (0,15), najniższa w obwodzie Zaporoskim (0,11).
  - Najwyższy (według wskaźnika gęstości szkół średnich) dostęp do kształcenia jest w obwodach: lwowskim (6,3), tarnopolskim (7,2), wołyńskim (5,5), zakarpackim (5,6), iwanofrankowskim (5,4), czerniowieckim (5,3), m. Kijowie (11,3); według wskaźnika gęstości szkół wyższych I-II poziomu akredytacji – m. Kijów (0,97), obwody: doniecki (0,17), iwanofrankowski (0,14), czerniowiecki (0,15), według wskaźnika gęstości szkół wyższych III-IV poziomu akredytacji – m. Kijów (1,6), Sewastopol (0,28), obwody: charkowski (0,13), lwowski (0,09), doniecki, odeski, dnipropropietrowski (0,08). Najniższy dostęp jest w obwodach: żytomierskim, winnickim i czernihowskim.
  - Przy średniej gęstości sklepów detalicznych wynoszącej 9,23, wyższą gęstość odnotowano w obwodach: lwowskim (13,6), donieckim (11,3), dnipropropietrowskim (10,3), kijowskim (9,9), iwanofrankowskim (9,7). Tego rodzaju obiekty są najbardziej dostępne w Kijowie, natomiast najmniej w obwodach: mikołajowskim (6,2) i chersońskim (6,0).

Najważniejszym elementem strukturalnym kształtowania poziomu ubóstwa jest dostęp do mieszkań. Pomimo rozwoju budownictwa mieszkaniowego, część ludzi nie ma własnego mieszkania albo korzysta z mieszkań w złym stanie. Na początku 2012 r. w złym stanie było 13183 budynków mieszkalnych, które są domem dla 23100 osób. Najgorsza sytuacja jest w obwodach: odeskim (2,3 tys. osób), donieckim (4 tys. osób), charkowskim (1,8 tys. osób). Najbardziej zniszczone i awaryjne mieszkania są w obwodach: dnipropropietrowskim, żytomierskim, charkowskim (1,8 tys. osób) [Кінаш 2012, s. 155]. Zróżnicowane tendencje w ujęciu regionalnym odnotowano w wyposażeniu mieszkań. Na przykład pod względem zaopatrzenia w wodę najlepiej jest w m. Kijowie (99%), Sewastopolu (96,4%), obwodzie donieckim (70,7%), najgorzej – w obwodzie winnickim (33%). Analogiczna jest sytuacja w tych regionach pod względem kanalizacji. Ogrzewanie w największym stopniu zapewniono w mieszkaniach w obwodach: kijowskim (83,3%), dnipropropietrowskim (72,8%), najgorzej pod tym względem mają mieszkańcy w obwodach: czerniowieckim i winnickim.

Ogólnie indeks dostępności mieszkań na Ukrainie wynosi 5-7% [Єщенко 2009, s. 39]. W poszczególnych regionach Ukrainy wskaźnik powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych, przypadającej na każdego mieszkańca, jest 1,5-2 razy niższy niż minimalny standard warunków mieszkaniowych opracowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych (nie mniej niż 30 m² powierzchni na 1 mieszkańca).

Analiza ubóstwa w regionach Ukrainy na podstawie wskaźników dostępnych w statystykach pozwala wyciągnąć pewne wnioski:

1) ubóstwo w regionach Ukrainy spowodowało takie sprzeczności, jak: a) sprzeczność między koniecznością zaspokojenia najbardziej podstawowych potrzeb obywateli a spadkiem produkcji materialnej; b) sprzeczność między ogólnym zubożeniem ludności a wzbogaceniem poszczególnych osób;

2) ubóstwo nie jest bezpośrednią i jedyną przyczyną napięć społecznych w regionie lub pojawienia się przeciwności czy separatystycznych nastrojów; potwierdza to sytuacja w regionach Ługańska i Doniecka, które w okresie badania pod tym względem były najbezpieczniejsze;

3) w związku z tym można argumentować, że w dużej mierze istotne były takie czynniki, jak: a) wysoki poziom subiektywnego poczucia ubóstwa, który jest najwyższy w regionach na wschodzie kraju; b) wysoki poziom paternalistycznych oczekiwań, które zostały wygenerowane przez sowieckie instytucje społeczne i zachowane w większym stopniu oraz odziedziczone w regionach, gdzie jest niewystarczająca aktywność biznesu, niski poziom rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw i kształtowania się klasy średniej;

4) na poziom ubóstwa wpływa oligarchizacja gospodarki, koncentracja w niektórych regionach produkcji należącej do niskich struktur technologicznych;

5) na poziom ubóstwa w regionach Ukrainy wpływa stosunkowo wysoki poziom szarej strefy, która przede wszystkim ma negatywny wpływ na przychody pracowników sektora budżetowego gospodarki. Tak więc według szacunków Ministerstwa Gospodarki i Handlu poziom szarej strefy w 2011 r. wyniósł 34% PKB [*Тенденції* 2012], podczas gdy w Europie Środkowo-Wschodniej nie przekracza 20%, w Niemczech – 3-15%, w Wielkiej Brytanii – 2-8%, we Francji – 6-9% [Єщенко 2009, s. 117];

6) bardzo istotnym czynnikiem mającym wpływ na wystąpienie ryzyka ubóstwa jest problem bezrobocia; przy średniej stopie zatrudnienia na Ukrainie 59,2% w przypadku ludności z grupy wiekowej 15-70 lat najniższy jest w obwodach tarnopolskim (54,6%) oraz iwanofrankowskim (52,2%)².

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych oficjalnie w urzędach zatrudnienia w regionach jest niższa od ogólnej liczby bezrobotnych, co nie odzwierciedla rzeczywistej sytuacji na rynku pracy, który pozostaje słabo rozwinięty. Problem bezrobocia w ujęciu regionów jest o wiele głębszy niż na Ukrainie w ogóle. Najwyższą stopę bezrobocia zaobserwowano w obwodach, w których nie ma dużych zakładów przemysłowych.

Ograniczony rozmiar artykułu nie pozwala ściśle podać wszystkich elementów i przyczyn ubóstwa w poszczególnych regionach. Jednocześnie uzyskana w procesie poszukiwania naukowego informacja umożliwia określenie następujących przyczyn ubóstwa w regionach: brak możliwości utrzymywania minimalnych standardów ży-

---

² Uwaga. Obliczone przez autora według [Регіони], na podstawie podejścia metodologicznego, które łączy dostępność i zabezpieczenie w jednej wielkości [Гладкий 1998, s. 78].

cia; brak zasobów naturalnych w niektórych regionach; brak kapitału; funkcjonowanie nieformalnych sektorów gospodarki; kryzys gospodarczy; zmniejszenie możliwości mobilizacji kapitału ludzkiego; zmniejszenie oczekiwanej długości życia; żądania MFW, które implikują możliwość załamania się popytu konsumpcyjnego; różnice w poziomie rozwoju gospodarczego w regionach; wzrost długu publicznego; niska skuteczność instrumentów pomocy międzynarodowej; niska skuteczność rozwiązań instytucjonalnych; sytuacyjne przyczyny spowodowane operacjami wojсковymi na Ukrainie.

Wydarzeniom politycznym w 2014 r. towarzyszy stagnacja gospodarcza, skutkująca prawie brakiem wzrostu dochodów nominalnych, upadkiem hrywny, wzrostem cen konsumpcyjnych, rosnącymi taryfami dla mieszkalnictwa i usług komunalnych, co pozwala przewidzieć spadek realnych dochodów i wzrost ubóstwa.

Skutkami oddziaływania tych czynników i utrwalania się ubóstwa są: wysoki poziom migracji, zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej; wzmocnienie wewnętrznej migracji do ośrodków wzrostu gospodarczego; tworzenie grup marginalizowanych ze skłonnością do separatyzmu; naruszanie wymogów zrównoważonego rozwoju; powstanie „zaklętego kręgu ubóstwa” zarówno w wielu regionach Ukrainy, jak i indywidualnych gospodarstwach domowych, co może być interpretowane w następujący sposób: niskie dochody generują niskie oszczędności, co obniża poziom inwestycji w kapitał rzeczowy i ludzki, uniemożliwiając tym samym modernizację i zwiększenie wydajności pracy, która prowadzi do niskich dochodów ludzi.

Czynniki sytuacyjne, zwłaszcza zajęcie Krymu, działania wojenne w regionach Doniecka i Ługańska, które towarzyszą pogorszeniu dostępu obywateli w tych regionach do żywności, opieki zdrowotnej, zabezpieczenia społecznego, edukacji, zniszczenie infrastruktury społecznej i komunalnej, zwiększenie przepływu migrantów, zniszczenie nieruchomości gospodarstw domowych wymaga wraz z wypracowanymi sposobami zwalczania ubóstwa, włączonymi do Strategii walki z ubóstwem na Ukrainie, dokonania radykalnych działań w zakresie strukturalnych reform gospodarczych, zwłaszcza we wskazanych regionach, do czego niezbędne są ogromne nakłady kapitału.

3. Wnioski

1. Badanie problemu ubóstwa w regionach Ukrainy opiera się na zintegrowanym podejściu, z którego wynika nasz proponowany system wskaźników, co pozwala bardziej obiektywnie ocenić główne elementy tworzące stopy ubóstwa oraz czynniki przyczyniające się do jego utrwalania.

2. Analiza empiryczna, uwzględniająca podejście metodologiczne, a także badania łańcucha przyczynowo-skutkowego ubóstwa w regionach Ukrainy wykazały, iż ten problem powstał ze względu na niekonsekwencję i odkształcalność reform, w wyniku czego miały miejsce: sztuczne obniżanie kosztów pracy; zwiększenie zróżnicowania w podziale dochodów między najbogatszymi i najbiedniejszymi warstwami;

wzrost szarej strefy gospodarki; zwiększenie korupcji i kryminalizacji, co z kolei doprowadziło do spadku siły nabywczej; zwiększenie kosztów nabycia artykułów spożywczych i usług komunalnych oraz mieszkaniowych; zaostrzenie kryzysu demograficznego; zwiększenie wpływu wykwalifikowanej siły roboczej za granicę; spadek dostępności usług społecznych.

3. Poziom ubóstwa, a także jego subiektywna ocena są odmienne w różnych regionach, odmienna jest też skuteczność działań w realizacji strategii zmierzającej do zmniejszenia ubóstwa. Z tych powodów w wielu regionach istnieją „zakłete kręgi ubóstwa”, czemu można zaradzić poprzez zastrzyki kapitałowe w modernizację produkcji i zasoby ludzkie, co pozwoliłoby zwiększyć dochody na jednego mieszkańca i dzięki efektowi mnożnikowemu rozszerzyć globalny popyt oraz dać impuls do rozwoju sił wytwórczych w regionach. Jednak rozwiązanie problemu ubóstwa w regionach jest możliwe tylko poprzez wzrost gospodarczy. Uwagę należy zwrócić również, po pierwsze, na przestrzeganie kryterium sprawiedliwego podziału zysków, co wymaga dalszej poprawy systemu podatkowego, tworzenia transferów socjalnych, przejrzystości stosunków międzybudżetowych; po drugie, na stymulowanie przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

Literatura

- Leibenstein H., 1957, *Economic Backwardness and Economic Growth, Studies in the Theory of Economic Development*, Wiley and Sons, New York.
- Nurkse R., 1955, *Problems of Capital Formation in Underdevelopment Countries*, Oxford University Press, New York.
- Subbotina Tatyana P., 2000, *Foreign Aid and Foreign Investment*, [w:] *Beyond Economic Growth*, The World Bank, Washington.
- Адамик В.В., Комар Н.В. (ред.), 2011, *Міжнародна економічна допомога з подолання бідності в Україні: Монографія*, ТНЕУ, Тернопіль.
- Бердсолл Н., 2006, *Усиление неравенства в новой глобальной экономике*, Вопросы экономики, 4 апреля, с. 84-89.
- Вулфенсон Дж., 2004, *Оглядываясь в прошлое, заглядывая в будущее. Развитие и сокращение масштабов бедности*, Международный банк реконструкции и развития. Всемирный банк.
- Гладкий Ю.Н., 1998, *Основы региональной политики: учебник*, Изд-во Михайлова В.А., СПб.
- Державна служба статистики, <http://www.ukrstat.gov.ua> www.buhooblik.org.ua/zarplata/...476-minimuma.
- Джефрі С., 2010, *Географія багатства та бідності*, Світ науки, № 5, с. 98-103.
- Єщенко П.С., 2009, *Соціальне житло і моделі забезпечення ним*, Економічна теорія, № 4, с. 36-46.
- Кінаш І.П., 2012, *Аналіз сучасних тенденцій розвитку житлово-комунальної інфраструктури України*, [w:] *Вісник Запорізького національного університету: [зб. наук. праць] Економічні науки*, Запорізький національний університет, Запоріжжя, с. 154-159.
- Комар Н.В., 2005, *Критерії визначення бідності: світова та вітчизняна практика*, Наука молоді, № 3, с. 30-34.
- Комплексна оцінка бідності в Україні та регіонах за 2010-2012 роки*, http://www.idss.org.ua/archiv/2014-03-07_2012_Povetry.doc.

- Лібанова Е.М., 2004, *Економічна оцінка бідності в Україні*, [w:] *Україна: формування основи для стабільного зростання. Меморандум про економічний розвиток. Світовий банк. Дослідження економік країн світу*, t. 2, Жовтень, с. 50-84.
- Методика комплексної оцінки бідності*, 2002, № 401/6688, 18 с.
- Опалько В.В., 2005, *Показники вимірювання бідності у постсоціалістичних країнах*, Актуальні проблеми економіки, № 12, с. 179-185.
- Регіони, 2013, *Регіони України: Статистичний збірник*, Держ. служба статистики України [за ред. О.Г. Осауленка; відп. за вип. Н.С. Власенко], Київч. 1, <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Роулз Дж., 2002, *Теорія справедливості*, Основи, Київ.
- Тенденції тіньової економіки в Україні і I кварталі 2012, Офіційний сайт Мінекономіки України, http://www.me.gov.ua/control/uk/publisharticle/info_boxes/art38501&cat_id=3.